

Årringen 2020–2021

Annual Review No 24–25 of The Arboretum & Botanical Gardens,
University Museum of Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Arboretets venner, aktiviteter og opplevelser 2019–2021

Bjørn Moe & Michael D. Pirie, Arboretet, Universitetshagene, Universitetet i Bergen,
Mildevegen 240, N-5259 Hjellosestet (e-post: universitetshagene@uib.no)

Summary

Friends of the Arboretum, activities and events 2019–2021

Moe & Pirie report from the Arboretum: seasonal events and highlights from the collections from 2019 to 2021, including an account of the Arboretum's 50th anniversary. They document challenges presented by invasive species, diseases, and damage caused both by a cold winter in 2020/2021 and by unexpectedly high salt content of water taken from Mørkevatnet after a dry June in 2020. Finally, they detail and illustrate contributions to the gardens by voluntary work and support from the friends association (Arboretets venner), with thanks.

To cite this article:

Moe, B. & Pirie, M.D. 2022. – Arboretets venner, aktiviteter og opplevelser 2019–2021 – *Årringen 2020–2021* (24–25): 164–182.

Arboretets venner, aktiviteter og opplevelser 2019–2021

Bjørn Moe & Michael Pirie, Arboretet, Universitetshagene, Universitetsmuseet i Bergen,
Mildevegen 240, N-5259 Hjellesstad (e-post: universitetshagene@uib.no).

I de siste årene har det skjedd store endringer i Arboretet. Årstidenes veksling har som sedvanlig brakt etterlengtede godbiter – de første mildekrokusene, blomstringen hos *Rhododendron* og roser – og overraskelser, som den bitende, sene vårfrosten. Vi har passert milepæler. Mangeårige kolleger og venner har tatt farvel (eller i det minste flyttet skrivebordet). Nye ansikter har dukket opp. Omstendigheter (korona!) har forstyrret planene og til og med endret våre begreper om normalitet. Vi kan være takknemlige for det som ikke endres: Generøsiteten til våre venner og frivillige, engasjementet til våre ansatte, entusiasmen til våre besøkende, verdien av en god regnjakke.

Det er mye å rapportere om som gjelder helheten av virksomheten i Universitetshagene. Årsmeldingen hjelper oss med å holde oversikt og gir alle som vil vite et bilde av hendelser og prestasjoner og dokumenterer vår utvikling av Universitetsmuseets levende samlinger. Dette stykket kan delvis betraktes som et tillegg til årsmeldingen, delvis en takk til våre venner – foreningen 'Arboretets venner' og venner av Arboretet

i sin alminnelighet, som støtter vårt arbeid på tvers av hagene – delvis et arboret-sentrisk syn på de siste årene og utfordringene vi står overfor og vil fortsette å møte i årene som kommer.

Hassel (Corylus avellana) blomstret på Milde allerede 8. januar i 2019 (foto: Bjørn Moe).

Finnmyrt (Chamaedaphne calyculata) vokser i fattigmyr i subarktiske strøk gjennom Nord-Amerika og Asia til Nord-Europa, men mangler i Skandinavia så nær som svensk Lappland. I Lyngbagen har planter fra frø samlet i Pawtuckaway National Forest (New Hampshire, USA) funnet seg vel tilrette og blomstret jevnlig siden den ble plantet for 20 år siden (foto: Per Harald Salvesen 6. april 2019).

Været og vekstsesongen i 2019

Det ble en mild start på året, og blomstrende rakler ble registrert på hassel så tidlig som 8. januar. Fra midten av januar kom det en kaldere periode med litt snø som lå en kort periode. Det fortsatte med relativt vinterlige forhold i starten på februar. Men så ble det mildt, og de første vårplantene kom tidlig, rundt 20. februar. Mildekrokus var kommet i blomst i slutten av februar, om lag to uker før normalt.

"Løp og kjøp!" Fra det årlige plantesalget arrangert av Arboretets venner (foto: Bjørn Moe 27.april 2019).

Blomstringen var svært rik på mange Rhododendron-busker i 2019. Her ved Rhododendron maculiferum ssp. antheiense i artssamlingen (foto: Per Harald Salvesen 23. mai 2019).

Det årlige plantesalget for medlemmer av Arboretets venner ble avviklet lørdag 27. april og gav et godt tilskudd til venneforeningens økonomi. Foreningen har i tillegg ansvaret for salg av ved, både kapping og pakking i sekker. Til sammen ble inntektene i 2019 for ved- og plantesalget på kr 84.920.

Blomstringen hos *Rhododendron*-artene ble svært flott, noe vi kan tilskrive den gode knoppdannelsen i løpet av den varme

sommeren året før. Det har gjennomgående vært gode sesonger for blomstring annet hvert år, og både 2017 og 2019 var flotte. Som vanlig fikk noen av de tidligste artene (f.eks. *Rh. fulgens*) merke nattefrosten i begynnelsen av april.

Blomstringen i Rhododendron-samlingene var rik i 2019. Her holder Per Magnus Jørgensen omvisning i artssamlingen (foto: Per Harald Salvesen 27. mai 2019).

Langs Mildevegen ovenfor Rosariet ble det anlagt et bed som viser Vestlandets vanligste kulturminneroser (foto: Per Harald Salvesen 21. juni 2019).

Fra midten av april ble det varmt, og hele måneden var svært tørr. I slutten av april var det fantastisk flott blomstring på *Camellia*. Men i overgangen til mai sank temperaturen betydelig, og mai ble totalt sett en kaldere måned enn april. Været i juni ble omtrent som normalt, mens resten av sommeren kort kan oppsummeres slik: varm juli og fuktig august. Utover høsten skilte november seg ut ved å være svært tørr og fin.

Erica carnea 'Heathwood' i blomst 6. februar 2020 (Foto: Michael D. Pirie).

Flaggspetten har funnet ut at frø av nobelgran smaker helt utmerket. Vinnerbildet i fotokonkurransen 2019 (foto: Olga Lamne).

Været og vekstsesongen i 2020

Det ble en mild og fuktig vinter uten perioder med stabilt kaldt vær. Vi fikk heller ingen nattefrost av betydning. Snøfall inntraff bare tilfeldig, og snøen ble i det lengste liggende noen få dager i slutten av februar. Den første *Rhododendron* 'February Dawn' var i blomst allerede 15. januar. Det var også tidlig blomstring i Lynghagen, og først ute var vårlyng-kultivaren 'Heathwood'.

Det gikk fint med de tidlige *Rhododendron*-artene som blomstrer mens det ennå kan komme perioder med frost. For øvrig ble det lite blomstring på *Rhododendron*-artene i hovedsesongen i mai. Det var som forventet siden 2019-sesongen var svært flott. I artssamlingen har det de siste årene vært fin blomstring annet hvert år. Men blomstringen varte lenge fordi mai ble kaldere enn normalt. Etter hvert steg temperaturen, og forsommeren ble varm og tørr, særlig fra 10. juni og 2–3 uker framover. Men i overgangen til juli snudde det, og resten av sommeren var relativt fuktig og kjølig.

Alf Helge Søyland i sving med fliskutter og lastning av tømmer etter hogst av edelgran ved Grønevika (foto: Bjørn Moe 19. november 2020).

Tømmeret fra hogsten i Grønevika ble fraktet til Mildevågen med båt og lastet over på tilhenger der (foto: Bjørn Moe 20. november 2020).

I november deltok vi sammen med Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) i et arbeid med å oppgradere Grønevika. De grovvokste 60-år gamle edelgranene ble hogget og tømmeret fraktet med båt til Mildevågen og derfra med traktor til Dalsmyra. Tiltaket vil gi mer sol og bedre forhold for bading i Grønevika.

Været og vekstsesongen i 2021

Det ble en stabil kald vinter og januar var den kaldeste siden 2010. I starten av året var det barfrost, men etter hvert kom det snø. Søndag 31. januar kom det virkelig mye snø, og hele 30 cm ble liggende på bakken et par uker. Lite vind førte til at snøen ble liggende også på trær og busker slik vi sjelden har opplevd. I skogen var furukroene helt hvite av snø, og det førte til at enkelte greiner ble for tunge og knakk. Ellers har snøen en god isolerende effekt på knoppene. Det var gode forhold i akebakken og trygg is på Mørkevatnet.

I slutten av januar la snøen seg og ble liggende et par uker. Her på den vintergrønne sørbøk-arten Nothofagus dombeyi fra Chile, et treslag Arboretet etter det vi vet, er alene om å ha i Norge (foto: Per Harald Salvesen 28. januar 2021).

I slutten av januar fikk vi snø som ble liggende, og det ble satt pris på! Her er Tiriltoppen barnehage på besøk (foto: Bjørn Moe 28. januar 2021).

I midten av februar snudde det til mildvær, og vårblomstringen på løkplantene kom som normalt utover i mars. Men vinteren kom så tilbake fra midten av mars og ut i april med gjentatte perioder med snø og kulde. Hos flere av de tidlige *Rhododendron*-artene ble blomstene misfarget som følge av frosten. Utover i mai ble det likevel virkelig flott blomstring i artssamlingen.

Sommeren ble varm og fin med lite nedbør og med temperaturer over normalen. Dette varte litt utover høsten med en tørr september, mens oktober var svært fuktig.

*Kongeeika (*Quercus robur*) plantet ved innvielsen av Arboretet på Milde 27. mai 1971 av daværende HKH Kronprins Harald (foto: Per Harald Salvesen 28. januar 2021).*

Lansering av Arboretets jubileumsbok. Redaksjonen (f.v.): Per Harald Salvesen, Bjørn Moe, Lars Helge Nilsen og Sverre Spildo takkes av styreleder for Stiftelsen Det norske arborer Elisabeth Müller Lysebo (foto: Terhi Pousi 17. august 2021).

Markering av Arboretets 50-årsjubileum

Det har gått 50 år siden daværende Kronprins Harald plantet en eik, "Kongeeika" den 27. mai 1971, og dermed markerte den offisielle åpningen av Arboretet. Jubileet ble markert med flere arrangementer.

Jubileumsboka "Levende museum og botanisk skattkammer – Arboretet på Milde 50 år" (Moe et al. 2021) ble lansert 17. august med en markering i Blondehushagen. Til stede var de ansatte ved Universitetshagene, og i tillegg kom en rekke spesielt inviterte personer. Medlemmene i Arboretets venner fikk tilbud om å få boka gjennom medlemskapet. Boka ble utgitt av Bodoni og hadde et opplag på 1180 eks. Den ble distribuert til både institusjoner og private, og den var til salgs hos Ark og Norli.

Fredag 20. august var det jubileumslunsj på Fana folkehøgskule. Dagen startet med å plante en *Ginkgo biloba* i "Edens hage". Planten ble gitt som gave fra Universitetshagene. Den var alet opp i veksthuset fra frø samlet under en innsamlingsreise til Ja-

Per Harald Salvesen signerer jubileumsboka til Alf Helge Søyland, mens Svein Arthur Thorbjørnsen (t.h.) venter på tur (foto: Terhi Pousi 17. august 2021).

Nora Eide planter et tempeltre (Ginkgo biloba) i "Edens hage". Treet er en gave til Arboretet fra Universitetsbagene, og daglig leder, Berit Gehrke assisterer. I bakgrunnen ses Kjell Kvingedal, Alf Helge Søyland, Siri Jansen, Lars Helge Nilsen, Fredrik Sørvig og Per Harald Salvesen (foto: Bjørn Moe 29. august 2021).

pan i 2006. Under lunsjen deltok rektor ved UiB Margareth Hagen, Bergens ordfører Rune Bakervik, representanter fra Byrådet og for Landbruks og matdepartementet, for å nevne noen. Det ble holdt flere hilsestaler og overrakt gaver til Arboretet. Etter lunsjen ga Arboretet deltakerne et eksemplar av jubileumsboka til gjengjeld.

Under Arboretets dag 29. august var 50-årsjubileet også dagens tema. Dagen startet med åpning av plattformen ved Rosariet der vi har fått flott utsikt over Rosariet og Fana-fjorden.

Stiftelsen hadde en egen stand med salg av jubileumsboka under Arboretets dag. I uken som fulgte var NRK Hordaland (radio) på besøk, der temaet var jubileet og Arboretets historie. Jubileet ble godt dekket av Fanaposten.

Utsiktsplattformen ved Rosariet sto ferdig til Arboretets dag, og blir her åpnet av Lars Ottar Hjellevad fra Mildeheimen (foto: Elisabeth Müller Lysebo 29. august 2021).

Fremmede arter

Universitetshagene ønsker å fjerne fra anleggene de fremmede artene som har særlig stor spredningsevne eller som på annen måte truer naturen. Vi jobber mye med å bli kvitt flere arter både i de oppdyrkede anleggene og i delene av hagene som har mer naturlig vegetasjon. Det er flere fremmede arter som må bekjempes i Arboretet. Noen er veletablerte, f.eks. prydbriungebær (*Rubus spectabilis*) og bulkemispel (*Cotoneaster bullatus*), som har vært forsøkt fjernet i flere år. Amerikahumleblom (*Geum macrophyllum*), som har frukter med hektekroker og sprer seg med ferdsele langs stier og veier, er kommet i de senere år. Den ettårige mongolspringfrø (*Impatiens parviflora*), som trolig er kommet inn med hagejord, forekommer noen steder og må lukes tidlig i sesongen før den setter frø. Prydbriungebær spres med dyr og blir stadig oppdaget på nye steder; den ser ut til å være et større problem enn Artsdatabankens vurdering ("lav risiko – LO"). I bekken gjennom Miniarboretet ble flere planter av skunkkala fjernet etter som dette er en art vurdert å utgjøre en "høy risiko – HI".

Problemet med spredning av vestamerikansk hemlokk (*Tsuga heterophylla*), som er plantet i flere skogreinsningsfelt omkring 1960 (se s. 4–82 i dette nr. av Årringen), er stort og må håndteres som et eget prosjekt. I flere år har det vært forsøkt å rydde vekk oppslag av selvsådde planter, men uten særlig suksess. Det ble derfor i 2020 gjennomført en befaring med entreprenør og Statsforvalteren, både i Arboretet og på eiendommen til naboen for å fjerne alle frøproduserende trær. Frøplanter blir nå systematisk

Laksebær (*Rubus spectabilis*) sprer seg flere steder i Arboretet (foto: Per Harald Salvesen 18. mai 2020).

Hemlokk sprer seg villig noen steder i Arboretet, og må fjernes. Overgartner Mladen Golubović leder an (foto: Michael D. Pirie 15. november 2021).

Ryddedag i hemlokk-skogen. Hans Schaefer (t.v.) og Ellen Olsen Lund luker og klipper (foto: Terhi Pousi 15. november 2021).

bekjempet med stor arbeidsinnsats, særlig av Arboretets venner og andre frivillige. Vi arrangerte en egen ryddedag 15. november 2021 der alle ansatte og Bergen og Omland Friluftsråd deltok med å fjerne småplanter og mindre trær. Dette er blitt fulgt opp av mandagsdugnaden til Venneforeningen, og nå ser vi at arbeidet har gitt resultater. Men vi må regne med at det kommer opp nye planter fra frøbanken, og dette må følges opp med rydding i lang tid fremover.

Plantesykdommer og skader

Rhododendron-samlingene i Arboretet er av særlig betydning for vårt forsknings- og bevaringsarbeid, men har blitt påvirket av sopp, salt ved vanning, samt frost og tørke. Dette er problemer som vi må takle eller finne en måte å hanskes med i årene som kommer.

Siden 2019 er *Rhododendron*-klumpblad påvist hvert år på visse arter og sorter av *Rhododendron*. I artssamlingen finnes honningsopp (*Armillaria* spp.) som særlig har angrepet planter i seksjonene FORTUNEA, FULGENSIA og THOMSONIA. Greinvisn-

Rhododendron pachytrichum i artssamlingen drept av honningsopp (*Armillaria* sp.) (foto: Terhi Pousi 9. oktober 2020).

Opprydding etter angrep av greinvisning (*Phytophthora ramorum*) i "Den gule stripe" i Nydalen. Greinene gikk i første lass, her går lass nr. 2 med bladverket og hovedstammene (foto: Terhi Pousi 17. november 2020).

ing, *Phytophthora ramorum* ble igjen funnet i Nydalen, og flere planter måtte fjernes. For å unngå smitte fra jorda og opp til plantene ble også de nedre greinene som berører bakken fjernet på planter som sto igjen i nærheten. Fjernet plantemateriale ble levert til forbrenning og alt utstyr grundig rengjort for å hindre smitte til andre områder.

Under den tørre og varme perioden i slutten av juni 2020 ble det pumpet vann til artssamlingen gjennom utlagte rør fra Mørkevatnet. I ettertid viste det seg at flere planter fikk brune blader og en rekke *Rhododendron*-arter fikk store skader, særlig i seksjonene LAPPONICA, BARBATA, MACULIFERA og NERIIFLORA. Analyse av vannet bekreftet saltkonsentrasjoner og at plantene hadde fått saltskader.

Den kalde vinteren 2020/2021 satte sine spor og førte til frostskafer på enkelte arter. Det ble utført registreringer av frostskaferne etter samme mal som i 2010. Det er lite vi kan gjøre med ekstreme værforhold, men vi kan prøve å sikre våre viktigste samlinger – villinnsamlede eksempler på sjeldne og truede arter – og å lære av effektene av slike hendelser på samlingene som helhet.

Venneforeningens mandagsdugnad plukker klumpblad på *Rhododendron* i artssamlingen (f.v.): Fredrik Sørvig, Dag Mjelstad og Olaf Hammersland (foto: Terhi Pousi 24. august 2020).

I sommervarmen måtte det vannes i Rhododendron-samlingene (over); vannet ble tatt fra Mørkevatnet. Det førte til saltskader på mange planter. På blåber (t.v.) kom skadene til syne som brune og døde partier etter bare noen dager (fotos: Terhi Pousi 25. juni og 1. juli 2020). På vintergrønne Rhododendron ble skader synlige etter et par måneder (under).

Saltskader på blad av Rhododendron longesquamatum i artssamlingen som følge av vanning med vann fra Mørkevatnet i juni 2020 (foto: Terhi Pousi 11. mai 2021).

Barfrossten gjorde sin virkning i Lynghagen: Stammene på pipetrellyng (Erica arborea), portugallyng (E. lusitanica) og E. scoparia formelig eksploderte av frostsprenging (foto: Terhi Pousi 27. februar 2021).

Arboretets venner

Hvert år gir arboretets venner midler til å støtte arrangementer og kommunikasjon, for å forbedre fasiliteter og for å vedlikeholde og forbedre samlingene. Her følger en detaljert liste for årene 2019–2021.

2019

Reparasjon / innkjøp av Ulefossbenker, kr 25.355
Innkjøp av grus/jord, kr 36.000
Kjøp av skiltholdere, kr 54.000
Kjøp av telt, kr 27.000
Kjøp av informasjonsbukker, kr 27.000
Kjøp av kafébord, kr 13.000
Plantekjøp, kr 30.000
Bidrag til Arboretets dag, kr 40.000
Støtte til arrangementer i Botanisk hage, kr 40.000
Julens botanikk, 2018 og 2019 kr 39.000
Innkjøp av steinbenker, kr 77.000
Bidrag til trykking av Årringen, kr 41.000

2020

Infoskilt, Botanisk hage, kr 20.000
Ny hovedbrosjyre, kr 15.000
Utepotter til Blondehushagen, kr 30.000
Arrangementer, kr 25.000
Innkjøp av planter, kr 35.000
Oppgradering av Ulefoss-benker, kr 20.000
Potter til Botanisk hage, kr 30.000
Bidrag til trykking av Årringen, kr 49.846

Trebenkene til Botanisk hage pusses før de skal oljes. Fredrik Sørvig med slipe-maskinen (foto: Bjørn Moe 10. februar 2020).

Venneforeningens mandagsdugnad renser frø (t.v.) Eva Irgens, Ragnhild Nordbye og Berte Malm (foto: Bjørn Moe 10. februar 2020).

2021

Sittegrupper, langbord og steinbenk: kr 192.395

Avfallsdunker: kr 38.925

Smijernsport til Blondehushagen: kr 34.843

Opprensning av Vågelva i Botanisk hage: kr 50.000

Tilskudd til Jubileumbok/medlemmer: kr 60.000

Brosjyrekkasser: kr 11.993

Ekstraordinært tilskudd til Universitetshagene: kr 50.000

I tillegg til arbeid ute i samlinger og anlegg, har dugnadsfolkene høstet, renset og pakket frø til vår egen frøliste og arbeidet med innkjøp og montering av vedlikeholdsfrie steinbenker. Vi er svært takknemlige for deres innsats.

Mandagsdugnaden samles til morgenkaffe og innsats før Arboretets dag. Fra venstre: Svein Grimseid, Ellen Olsen Lund, Olaf Hammersland, Eva Irgens, Camilla Haneberg, Helga Stavdal, Vibeke Møland, Bjørn Moe og Fredrik Sørvig (foto: Terhi Pousi 23. august 2021).

Opprydding etter blomstringen i vårlyngfeltet (foto: Bjørn Moe 18. mai 2020).

Ny steinbank kommer på plass ved Veksthuset. Svein Ramung (t.v.) og Olaf Hammersland styrer biven (foto: Bjørn Moe 18. mai 2020).

To benker gitt av GC Rieber Fondene prøvesittes her etter oppsetting av dugnadsgjengen, over: Svein Ramung og Fredrik Sørvig, under: Dag Mjelstad og Olaf Hammersland (foto: Terhi Pousi 12. april 2021).

Per ardua ad astra – gjennom motgang til stjernene. Tor Jan Ropeid kåserer om plantenavn og latin i biblioteket på Milde (foto: Terhi Pousi 24. november 2021).

Daglig leder for Universitetshagene, Berit Gehrke utroper årets "Flittige maur" under den årlige dugnadsfesten i Blondehuset (foto: Terhi Pousi 16. november 2021).

*Marianne Munch (t.v.) og Fredrik M. Sørvig takker for laget i året som gikk
(foto: Bjørn Moe 18. desember 2019).*